

Raamattutyö Angolassa

RAPORTTI VUODESTA 2023

Kikongo

78% RAAMATUSTA KÄÄNNETTY

Kwanza Sulin kimbundu

34% RAAMATUSTA KÄÄNNETTY

Njaneka

48% RAAMATUSTA KÄÄNNETTY

Nkangela

81% RAAMATUSTA KÄÄNNETTY

Nkumbi

62% RAAMATUSTA KÄÄNNETTY

Songo

71% RAAMATUSTA KÄÄNNETTY

Umbangala

73% RAAMATUSTA KÄÄNNETTY

Umbundu

87% RAAMATUSTA KÄÄNNETTY

PIPLiA.voimasanoja

YLEISTÄ ANGOLASTA

Angolan tasavalta on noin 35,9 miljoonan asukkaan valtio eteläisessä Afrikassa. Lännessä Angola rajautuu Etelä-Atlanttiin, ja sen rajanaapureita ovat pohjoisessa Kongon demokraattinen tasavalta, idässä Sambia ja etelässä Namibia. Angolan väestö on nuorta: lähes 50 prosenttia angolalaisista on alle 15-vuotiaita.

Angola oli Portugalin siirtomaa vuoteen 1975 saakka. Siirtomaavallasta irtautumisesta käynnistynyt sisällissota kesti vuoteen 2002 saakka. Maan ainut virallinen kieli ja koulukieli on edelleen portugali. Angolalaisista lukutaitoisia on n. 71 prosenttia, naisista vain 60 prosenttia.

Vaikka sisällissodan päättymisestä on yli 20 vuotta, maalla on edelleen isoja sosioekonomisia haasteita. Noin 30 prosenttia angolalaisista elää köyhyysrajan alapuolella, ja työttömyysaste on korkea, etenkin nuorten aikuisten keskuudessa. Äiti- ja lapsikuolleisuusaste ovat myös korkeita.

RAAMATUNKÄÄNNÖSTYÖ VÄHEMMISTÖKIELILLE ANGOLASSA

Perustiedot: Useaan kieliryhmään kuuluvat kirkot ovat pyytäneet Angolan Pipliaseuralta uusia raamatunkäännöksiä. Vuonna 2023 käännoistyötä tehtiin kahdeksalle kielelle: kikongoksi, Kwanza Sulin kimbunduksi, njanekaksi, ngangelaksi, nkumbiksi, songoksi, umbangalaksi ja umbunduksi.

Näiden lisäksi Angolan Pipliaseuralla on käynnissä yhteishankkeena Namibian Pipliaseuran kanssa raamatunkäännöshanke kwanjaman kielellä. Siitä raportoidaan erikseen kwanjaman ja ndongan yhteishankkeen vuosiraportissa.

Kolmelle kielistä tehdään uutta käännöstä Raamatusta. Muille kielille käännös on ensimmäinen koskaan.

Suomen Pipliaseura tukee Angolan raamatunkäännöshankkeita osoittamalla hankkeiden käyttöön käännöstyön asiantuntija Riikka Halme-Bernekingin työpanoksen. Riikka Halme-Berneking toimii kaikkien Angolan hankkeiden kääntäjien kouluttajana ja käännösten konsulttina eli lopullisena tarkastajana.

Raamatunkäännöstyön työmenetelmä: Pipliaseurojen raamatunkäännöstyötä tekevät kielenpuhujat, jotka puhuvat kieltä äidinkielenään. Suomen Pipliaseura tekee Yhtyneiden Raamattuseurojen verkostossa käännöstyön konsultointia, arvioi osaltaan hankkeita sekä tukee niitä taloudellisesti. Käännöstyössä noudatetaan menetelmää, jossa kääntäminen jaetaan neljään peräkkäiseen vaiheeseen.

PIPLIA. voimasanoja

1. Kääntäjä laatii tekstistä raakakäännöksen.
2. Tämän jälkeen kääntäjän kollegat tarkistavat raakakäännöksen sisällön ja kieliäsun. Näin varmistetaan, että käännöksen kieli vastaa sovittuja käytänteitä ja normeja.
3. Seuraavaksi kielenhuollettua käännöstä testataan valikoidun kommentointiryhmän avulla. Testauksen avulla pyritään varmistamaan, että tavallinen lukija ymmärtää käännöksen.
4. Kun testauksen yhteydessä havaitut ongelmat on korjattu, käännöskonsultti tarkistaa käännöksen Raamatun alkukielistä tekstiä vastaan, jolloin korjataan mahdolliset ongelmat tai puutteet. Tämän jälkeen voidaan käännöksen katsoa olevan valmis.

Lopuksi käännös siirtyy kirkkojen käsiteltäväksi ja hyväksytään niissä käyttöön.

Raamatunkäännöstyön merkitys: Seurakuntien lähetystehtävän ytimessä on Raamatun ja sen sanoman välittäminen kaikille kansoille. Omakielinen Raamattu on lähetystyön lähtökohta ja alku.

Raamattu ei kuulu pelkästään valtakielille ja enemmistöille. Vähemmistökielinen raamatunkäännös parantaa kielen ja kulttuurin asemaa ja tukee niiden säilymistä elossa. Seuraavan 50 vuoden kuluessa noin puolet maailman kielistä on vaarassa kuolla, ellei mitään tehdä.

Raamatunkäännöksen yhteydessä usein syntyy vähemmistökielille kirjakieli. Kirjakielen olemassaolo mahdollistaa lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen omalla äidinkielellä. Omakielinen raamatunkäännös antaa ihmiselle oikeuden ja vallan lukea ja tulkita Raamattua itse. Raamatunkäännöstyö saa aikaan tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta tekemällä syrjäytetyt kielivähemmistöt näkyviksi ja arvostetuiksi. Tammikuussa 2024 koko Raamattu oli saatavana 743 kielellä. Uusi testamentti on käännetty 1 678 kielelle, ja jokin yksittäinen raamatunosa on käännetty 1 255 kielelle. Yli puolelle maailman kielistä ei ole käännetty yhtään raamatun tekstiä. Tämä koskee 189 miljoonaa puhujaa 3 772 eri kielellä. Lähes puolellatoista miljardilla ihmisellä ei ole koko Raamattua äidinkielellään. (Lähde: ProgressBible)

Piipiaseurojen raamatunkäännöstyötä tehdään paikallisten kirkkojen kutsusta. Kääntäjinä toimivat paikalliset, koulutetut kääntäjät, jotka puhuvat kieltä äidinkielenään. He ovat alueen Piipiaseuran omia työntekijöitä. Käännös perustuu aina alkukieliseen tekstiin.

PIPLiA. voimasanoja

KIKONGONKIELINEN RAAMATUNKÄÄNNÖSHANKE

Kikongon kieltä puhutaan Kongon tasavallassa, Kongon demokraattisessa tasavallassa ja Angolassa. Angolassa kikongon puhujia on noin 1,5 miljoonaa. Raamatunkäännös tehdään nimenomaan angolalaiselle kikongon variantille.

Kikongon puhujat olivat ensimmäisiä angolalaisia, jotka saivat omakielisen Raamatun. Kikongonkielisen Raamatun käänsivät baptistilähetystyöntekijät vuonna 1926, eli se on yli 100 vuotta vanha. Ihmisten on hyvin vaikea lukea ja ymmärtää niin vanhaa tekstiä. Angolan Pipliaseura aloitti uuden kikongonkielisen Raamatun käännöstyön vuonna 1999.

Tavoite: Tavoitteena on kääntää uudelleen kikongonkielinen koko Raamattu. Kikongonkielinen Uusi testamentti julkaistiin vuonna 2018.

Uusi raamatunkäännös tulee palvelemaan kaikkia kirkkoja. Kirkkojen johtajat toivovat käännöksen palvelevan kirkkojen kasvua ja kristinuskon syvempää ymmärrystä. Tavoitteena on saada kikongonkielinen Raamattu valmiiksi vuoteen 2027 mennessä.

Hankkeen eteneminen vuonna:

Vuoden 2023 aikana kääntäjät työskentelivät Vanhan Testamentin parissa. Kääntäjät tarkistivat kirjoja ja testasivat niitä palauteryhmissä. Kirjoja saatiin tarkistettua myös käännöskonsultin kanssa.

Vaihe 4: 3. Mooseksen kirja, Hoosea, Miika ja Malakia

Vaihe 3: 3., 4. ja 5. Mooseksen kirja, Tuomarien kirja, 2. Samuelin kirja, 2. Kuningasten kirja, 1.–2. Aikakirja, Ester, Job

Vaihe 2: 2. Kuningasten kirja, 1.–2. Aikakirja, Job, 70 % Psalmien kirjasta, Saarnaaja

Yksi kääntäjistä sai vuonna 2023 valmiiksi kaksivuotisen, työn ohessa käytävän käännöskurssin.

KWANZA SULIN KIMBUNDUN RAAMATUNKÄÄNNÖSHANKE

Kwanza Sulin kimbundun kieltä puhutaan Kwanza Sulin maakunnan alueella, joka sijaitsee Angolan keskiosassa. Kwanza Sulin väkiluku on noin 2 200 000 asukasta, ja se on maan viidenneksi väkirikkain maakunta.

PIPLiA. voimasanoja

Kwanza Sulin asukkaat saavat toimeentulonsa pääsääntöisesti maataloudesta. Työttömyysaste ja lukutaidottomuus ovat alueella erittäin korkeat, ja asukkaat ovat pienituloisia.

Kwanza Sulin kimbundun puhujista lähes 100 prosenttia on kristittyjä. Kirkoilla on kuitenkin ollut vaikeuksia työssään näissä yhteisöissä, koska Kwanza Sulin kimbundun kielellä ei ole mitään kirjoitettua materiaalia. Kirkkojen työssä joudutaan siis turvautumaan Raamatun teksteihin ja hengellisiin materiaaleihin, joita kuulijat eivät ymmärrä.

Omakielinen Raamattu tukee yhteisön kielen ja kulttuurin säilymistä ja kirkkojen työtä alueella. Myöhemmin on myös mahdollista tutkia lukutaitomateriaalien tuottamista kielellä.

Tavoite: Hankkeen tavoitteena on kääntää kielelle koko Raamattu. Ensimmäisenä käännetään Uusi testamentti.

Hankkeen eteneminen: Vuonna 2023 käännöstiimi työskenteli Uuden testamentin parissa. Kääntäjät tekivät raakakäännöstä Markuksen ja Luukkaan evankeliumeihin sekä Apostolien tekoihin. Markuksen osalta kääntäjät tekivät myös raakakäännöksen tarkistustyötä. Matteuksen evankeliumin raakakäännöstä tarkistettiin ja testattiin palauteryhmässä.

Vaihe 4: -

Vaihe 3: Puolet Matteuksesta

Vaihe 2: Matteus ja puolet Markuksesta

Vaihe 1: Toinen puolikas Markuksesta, Luukas ja Apostolien teot

Kaikki kolme kääntäjää saivat valmiiksi kaksivuotisen työn ohessa käytävän käännöskurssin. Konsultti työskenteli viikon kasvokkain tiimin kanssa. Työskentelyssä puitiin kääntäjiä askarruttavia kysymyksiä ja etsittiin yhdessä ratkaisuja työn eri vaiheissa esiintyviin haasteisiin.

NJANEKANKIELEN RAAMATUNKÄÄNNÖSHANKE

Njaneka-Humbin termiä käytetään ilmaisemaan Etelä-Angolan pienviljelijöiden ja paimenten muodostamaa etnistä ryhmää. Valtaosa heistä asuu Huilan maakunnassa. Suurin osa Njaneka-Humbi-kansasta on katolilaisia kristittyjä. Lukutaitoisten määrän kasvu yhteisössä on ollut hyvin hidasta.

PIPLiA. voimasanoja

Njeka-Humbi -kansa puhuu kahta kieltä: njanekaa ja nkumbia. Njanekan puhujia asuu Lubangossa, Humpatassa, Chibiassa, osassa Namiben maakuntaa sekä Gambosin kunnassa ja osassa Virein kunnan itäosaa. Njanekan puhujia on Angolassan noin 700 000, ja heillä ei aiemmin ole ollut mitään Raamatun tekstejä omalla kielellään.

Tavoite: Tavoitteena on kääntää ensimmäinen njanekankielinen koko Raamattu sisältäen deuterokanoniset kirjat. Tavoitteena on saada njanekankielinen Raamattu valmiiksi vuoteen 2029 mennessä.

Hankkeen eteneminen: Vuonna 2023 saatiin valmiiksi Uuden testamentin taitto ja painatus. Njanekankielisen Uuden testamentin julkaisujuhla vietettiin 18.11.2023. Uusi käännös otettiin juhlallisesti käyttöön kahdentuhannen njanekan puhujan ja kutsuvieraiden läsnäollessa. Uuden testamentin viimeistelyn lisäksi kääntäjät työskentelivät vuonna 2023 Mooseksen kirjojen käyttäjätestausten parissa ja Vanhan testamentin muiden kirjojen raakakäännösten kanssa.

Vaihe 4: 3. ja 4. Mooseksen kirja

Vaihe 3: 3. ja 4. Mooseksen kirja

Vaihe 2: 4. ja 5. Mooseksen kirja, 10 % Psalmeista

Vaihe 1: Joosua, 1. ja 2. Samuel, 1. Kuningasten kirja, 1. ja 2. Aikakirja

Yksi kääntäjistä sai valmiiksi kaksivuotisen työn ohessa käytävän käännöskurssin. Yhden viikon ajan käytiin läpi Pentateukin kääntämisessä tarvittavaa terminologiaa käännöskonsultin ja kahden muun hankkeen kääntäjien kanssa.

NGANGELANKIELINEN RAAMATUNKÄÄNNÖSHANKE

Ngangelan puhujia asuu pääosin Angolan kaakkoisosissa alueella, joka kärsi pahoin pitkästä sisällissodasta. Kielen puhujia on noin 430 000. Yksi kielen murteista on Lucazi.

Lähetysaarnajat käänivät olemassa olevan lucazinkielisen Raamatun viime vuosisadan alkupuolella. Uusi testamentti julkaistiin vuonna 1935 ja koko Raamattu vuonna 1963. Monet seurakunnat ovat lähestyneet Angolan Pipliaseuraa ja pyytäneet uutta raamatunkäännöstä.

Nykyisen lucazinkielisen Raamatun kieli on vanhentunutta, ja erityisesti nuorten ja muiden murteiden puhujien on vaikea ymmärtää sitä. Monet kirkot käyttävät

PIPLiA. voimasanoja

portugalinkielistä raamatunkäännöstä, mikä ei tee hyvää ngangelan kielen säilymiselle elinvoimaisena. Nyt Raamattua käännetään laajemmalla alueella puhuttavalle ngangelan yleiskielelle. Kielen ortografiaa eli kirjoitusasua on myös tarkistettu sitten edellisen käännöksen, ja uusi raamatunkäännös tehdään viranomaisten suosittelemalla kirjoitustavalla.

Tavoite: Tavoitteena on kääntää uudelleen alkukielistä ngangelankielinen koko Raamattu. Ngangelankielinen Uusi testamentti julkaistiin vuonna 2019. Koko Raamatun valmiiksi saaminen on tavoitteena vuoteen 2026 mennessä.

Hankkeen eteneminen: Vuoden 2023 aikana kääntäjät ovat tehneet raakakäännöksen Tobitin kirjasta sekä tehneet tarkistuksia ja testauksia muille Vanhan Testamentin kirjoille. Psalmien kirja on käännöskonsultilla tarkistettavana.

Vaihe 4: Psalmi

Vaihe 3: 1.–2. Samuel, 1. Aikakirja, Esra ja Nehemia, Saarnaaja, Laulujen Laulu

Vaihe 2: 1.–2. Samuel, 2. Kuningasten kirja, Esra, Sananlaskut, Jesaja, Jeremia, Hoosea

Vaihe 1: Tobit

Ngangelan käännöstiimi kävi yhden viikon ajan läpi Pentateukin kääntämisessä tarvittavaa terminologiaa käännöskonsultin ja kahden muun hankkeen kääntäjien kanssa.

NKUMBINKIELINEN RAAMATUNKÄÄNNÖS

Nkumbit kuuluvat Njaneka-Humbin etnolingvistiseen ryhmään, ja asuvat eteläisessä Angolassa Kunene-joen pohjois- ja etelärannalla. Monet heistä asuvat perinteisissä kylissä.

Nkumbin puhujia on noin 150 000. Nkumbinkielisessä yhteisössä toimii kaksi pääkirkkokuntaa: katolinen kirkko ja luterilainen kirkko. Lisäksi alueella on useita kasvavia protestanttisia kirkkoja. Kirkoilla on kuitenkin ollut vaikeuksia työssään näissä yhteisöissä, koska ihmisillä ei ole koskaan ollut Raamattua omalla kielellään. Monet heistä eivät ymmärrä portugalia.

PIPLiA.voimasanoja

Tavoite: Tavoitteena on kääntää koko Raamattu nkumbin kielelle. Uusi testamentti julkaistiin vuonna 2019. Koko nkumbinkielisen Raamatun julkaisemisen tavoite on vuoden 2027 lopussa.

Hankkeen eteneminen: Vuoden 2023 aikana tiimi teki raakakäännöksiä lukuisiin Vanhan testamentin kirjoihin. Tarkistuskäännöksiä ja testauksia tehtiin Mooseksen kirjoihin ja Joosuan kirjaan. Raamatunkäännöskonsultti työskenteli tiimin kanssa paikan päällä ensimmäisen, toisen ja kolmannen Mooseksen kirjan tarkistuskäännöksen kanssa.

Vaihe 4: 1.–2. Mooseksen kirja, puolet 3. Mooseksen kirjasta

Vaihe 3: 2., 3., 4. ja 5. Mooseksen kirja, puolet Joosuan kirjasta

Vaihe 2: 4. ja 5. Mooseksen kirja, Joosua

Vaihe 1: 2. Aikakirja, Ester, Saarnaaja, Laulujen Laulu, puolet Jesajan ja puolet Jeremian kirjasta, Valitusvirret

Yksi kääntäjistä sai valmiiksi kaksivuotisen työn ohessa käytävän käännöskurssin. Yhden viikon ajan käytiin läpi Pentateukin kääntämisessä tarvittavaa terminologiaa käännöskonsultin ja kahden muun hankkeen kääntäjien kanssa.

SONGONKIELINEN RAAMATUNKÄÄNNÖS

Songon puhujia on noin 245 000 ja he asuvat pohjoisen Angolan keskiosissa, Luquembossa, Quirimassa ja Cambundi Catembo -yhteisössä. Songo-yhteisön ihmiset ovat kärsineet poliittisesta epävakaudesta, terveydenhoidon puutteista ja työttömyydestä. Songon puhujista 60 % on lukutaidottomia.

Songo-yhteisöstä kristittyjä on noin 80 %. Kirkkojen työ alueella on ollut haastavaa, koska heillä ei ole ollut mitään Raamatun tekstejä omalla kielellään, ja suurin osa ihmisistä ei ymmärrä portugalia.

Tavoite: Tavoitteena on julkaista ensimmäinen songonkielinen koko Raamattu vuonna 2027. Songonkielinen Uusi testamentti julkaistiin vuonna 2021.

Hankkeen eteneminen: Vuoden 2023 aikana kääntäjät työskentelivät Vanhan testamentin parissa. Habakukin kirja sekä valtaosta toisesta Mooseksen kirjasta oli tarkistettavana käännöskonsultilla.

PIPLiA. voimasanoja

Vaihe 4: Habakuk, 80 % 2. Mooseksen kirjasta

Vaihe 3: 2., 3., ja 4. Mooseksen kirja

Vaihe 2: 3., 4. ja 5. Mooseksen kirja, Tuomarien kirja, I. Kuningasten kirja, puolet Psalmeista, Laulujen Laulu ja Valitusvirret

Vaihe 1: I. Kuningasten kirja, 2. Aikakirja, Job, Sananlasku, 80 % Jesajan kirjasta

Vuonna 2023 yksi kääntäjistä sai valmiiksi kaksivuotisen työn ohessa käytävän käännöskurssin.

UMBUNDUNKIELINEN RAAMATUNKÄÄNNÖS

Umbundun etninen ryhmä on Angolan suurin. Se edustaa noin 40 % väestöstä. Umbundun kieli on yleisimmin puhuttu alkuperäiskieli. Se on maan toiseksi puhutuin kieli portugalilaisen jälkeen. Puhujia on noin 23 % angolalaisista eli yli 8 miljoonaa. Umbundunkielisen Raamatun käännöshanke alkoi vuonna 1999 sisällissodan aikana. Sota vaikeutti työtä ja projekti on käynyt läpi monenlaisia vaiheita.

Ensimmäisen umbunduraamatun käänneivät amerikkalaiset ja kanadalaiset lähetyssaarnaajat angolalaisten pappien ja opettajien avulla. Se painettiin vuonna 1963, ja nyt kieli on vanhentunutta. Eräs umbundunkielinen pastori ja raamattuluennonjohtaja on sanonut: "Nykyinen umbunduraamattu kuulostaa ihan heprealta." Uusi käänнос tarvitaan, jotta uudet ja vanhat sukupolvet voivat lukea ja ymmärtää Jumalan sanaa. Tulevassa käänöksessä käytetään uutta virallista ja yhtenäistä umbundun kielen ortografiaa eli oikeinkirjoitusta. Meneillään olevan ortografian harmonisointiprosessin tavoitteena on yhdistää erilaiset kirjoitusperinteet: katolinen, protestanttinen ja valtiollinen, jotta kieli olisi kaikille yhteinen.

Tavoite: Tavoitteena on saada valmiiksi uusi umbundunkielinen koko Raamattu (sisältäen deuterokanoniset kirjat) vuoden 2025 loppuun mennessä. Uusi testamentti julkaistiin vuonna 2017.

Hankkeen eteneminen: Vuoden 2023 aikana kääntäjät työskentelivät Vanhan testamentin parissa kaikkien käännöstyön vaiheiden osalta.

PIPLiA. voimasanoja

Vaihe 4: 1.–2. Kuningasten kirja, 1.–2. Aikakirja, Job, 20% Psalmien kirjasta, Laulujen Laulu

Vaihe 3: 1.–2. Kuningasten kirja, 1.–2. Aikakirja, Job, 45% Psalmien kirjasta

Vaihe 2: Job, 70 % Psalmien kirjasta, Sananlaskut, Saarnaaja

Vaihe 1: Tobit, Judit, Danielin kirjan lisäykset, Baruk, Jeremian kirje

Vuoden 2023 aikana yksi kääntäjistä sai valmiiksi kaksivuotisen työn ohessa käytävän käännöskurssin.

UMBANGALANKIELINEN RAAMATUNKÄÄNNÖS

Umbangalan kieltä puhuu noin 400 000 ihmistä Lunda Norten ja Malanjen maakunnissa. Suurin osa umbangalan puhujista kuuluu katoliseen kirkkoon ja eri protestanttisiin kirkkoihin.

Umbangalaa puhuvat ihmiset kokevat, että heidät on unohdettu. Heille ei ole aiemmin käännetty mitään Raamatun tekstejä. Hankkeen suurena haasteena on koko ajan ollut riittävän rahoituksen saaminen sen loppuun saattamiseksi.

Tavoite: Kääntää ensimmäinen umbangalankielinen koko Raamattu, mukaan lukien deuterokanoniset kirjat, vuoden 2027 loppuun mennessä. Uusi testamentti julkaistiin vuonna 2022.

Hankkeen eteneminen: Vuoden 2023 aikana kääntäjät työstivät raakakäännöstä useista Vanhan testamentin kirjoista. Tiimi työskenteli ja testasi 4. ja 5. Mooseksen kirjan, Tuomarien kirjan, 1. ja 2. Kuningasten kirjan sekä 1. Samuelin kirjan. Konsultti tarkisti 3. Mooseksen kirjan.

Vaihe 4: 3. Mooseksen kirja

Vaihe 3: 4. Mooseksen kirja, 1. Samuel

Vaihe 2: 4. ja 5. Mooseksen kirja, Tuomarien kirja, 1. ja 2. Kuningasten kirja

Vaihe 1: Hesekiel, Daniel, Hoosea ja Joel

PIPLiA.voimasanoja

Vuonna 2023 yksi kääntäjistä sai valmiiksi kaksivuotisen työn ohessa käytävän käännöskurssin.

PIPLiA.voimasanvoja